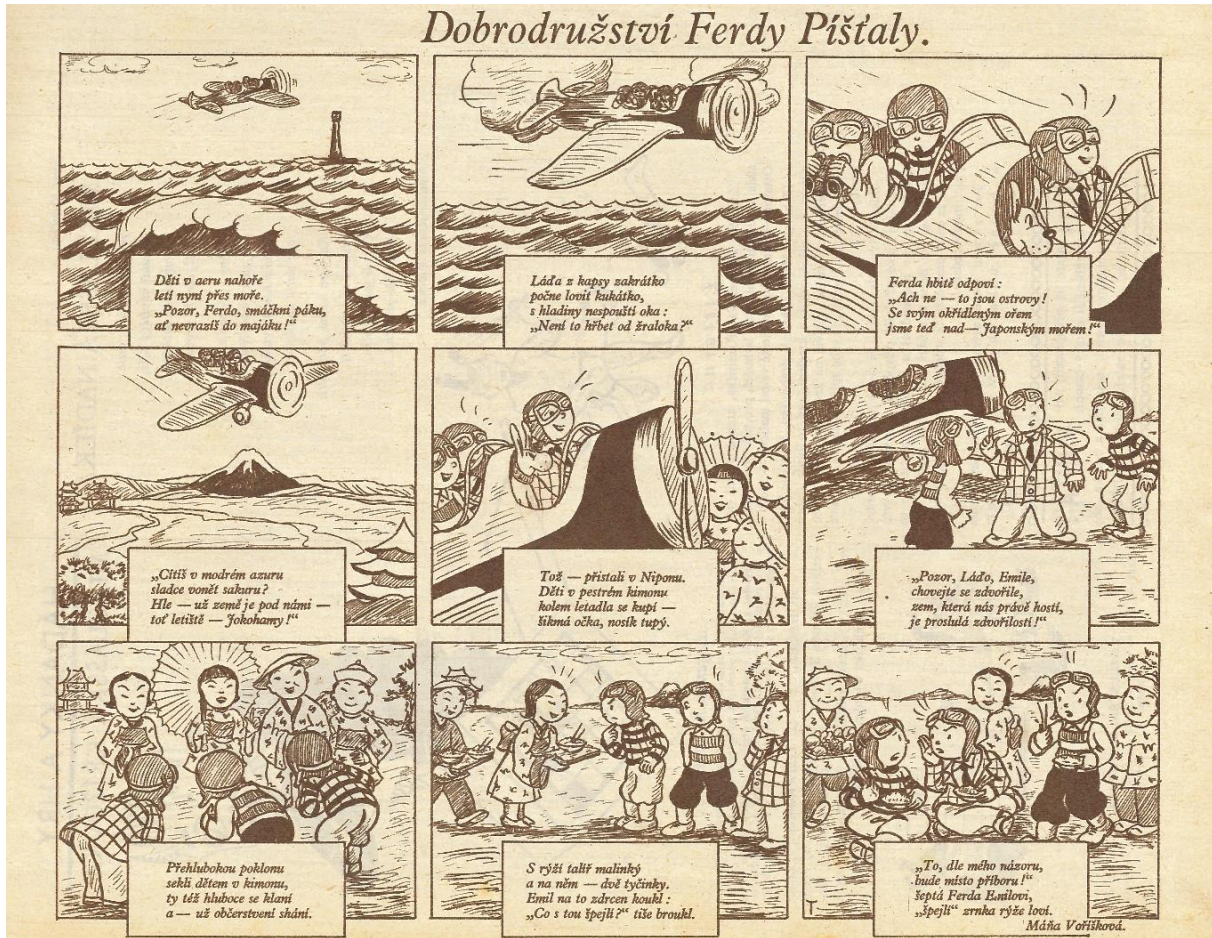

Dobrodružství Ferdy Pišťaly.

Jedenáct snů o Suginami

„Cítíš v modrém azuru

sladce vonět sakuru?

Hle — už země je pod námi —

toť letiště — Jokohamy!“

Tak praví jedni z prvních českých komiksových návštěvníků, kteří zavítali do Japonska na přelomu listopadu a prosince 1938. Stalo se tak v seriálu *Dobrodružství Ferdy Pišťaly*, který na verše Marie Voříškové kreslila slavná česká animátorka Hermína Týrlová, a to, co tehdy sympatičtí dětská hrdinové za svého krátkého pobytu v „Niponu“ viděli a zažili, vlastně dost přesně vystihuje způsob, jakým bylo Japonsko v českém obrázkovém seriálu dlouhá léta reprezentováno.

Těch několika okamžiků, které Ferda se svými kamarády Emilem a Láďou v ostrovní zemi stráví, využili scenáristka s výtvarnicí k prostředkování mnoha zavedených „signálů“, které k Japonsku pro české publikum dobově odkazovaly (a minimálně částečně odkazují dodnes). Klíčovou je zde na první pohled hora Fudži, již se nejprve dostane prominentního umístění na střed čtvrtého panelu, aby se potom ještě — doprovázena poněkud nekonkrétní stavbou, jež snad má znázorňovat chrám, svatyni či

hrad – dvakrát zopakovala v panelovém pozadí, snad pro upomenutí, že komiks stále ještě prodlévá v daleké exotice. Veršem a/nebo obrazem se tu kromě úvodem citovaných nezbytných sakur a kimon předávají a stvrzují i sdílená předporozumění (u dalšího panelu lze číst: „Pozor Láďo, Emile, / chovejte se zdvořile, / zem, která nás právě hostí, / je proslulá zdvořilostí!“) stejně jako informace, které snad mají dětskému čtenáři nabídnout zábavné poučení (například konzumace rýže za použití jídelních hůlek).

Základní katalog „propriet japonskosti“ se v průběhu dalších desetiletí rozšiřoval jen minimálně: rozkvetlé sakury, kimona, gejši a samuraje přijel v šedesátých letech bleskovou rychlostí oslnit šinkansen, ještě o pár let později dorazili i všudypřítomní roboti – dómo arigató, Mr. Roboto –, jinak ale český komiksový obraz Japonska povětšinou setrval na svém a nijak zvláště neexperimentoval. Snad malá ochota k detailnímu a zpřesňujícímu průzkumu, snad faktická vzdálenost a nedostupnost daleké země se navíc promítaly i v – řekněme diplomaticky *nedůsledné* – práci s obrazovým plánem: už v onom citovaném příběhu o Ferdovi Píšťalovi ostatně vyobrazení japonských dětí, mimo jiné jejich pokrývek hlavy, upomíná spíše k tradici čínské. Lze samozřejmě narazit i na čestné výjimky – zmínit si zasluží minimálně pečlivě připravený komiks Ivo Pechara a Jiřího Petrůčka *Goro, ochránce makaků* z počátku devadesátých let –, většinou ale český komiks jen opakoval, a čas od času stále ještě opakuje, zavedená zjednodušení a letité stereotypy.

Rozsáhlý komiksový projekt *logi*, který v letech 2019–2021 vznikl v ateliéru Mediální ilustrace Fakulty designu a umění Ladislava Sutnara na Západočeské univerzitě v Plzni, vykračuje zásadně jiným směrem a kniha, jež z této práce vzešla a kterou právě držíte v rukou, nabízí zcela odlišný přístup a mnohem jemnější a komplexnější práci s obrazem Japonska a japonskými reáliemi. Jedenáctero povídek, impresí a příběhů, které kniha shromažďuje, propojuje jednotící gesto takřikající topografické: velká část z nich je zasazena nebo se vizuálně inspiruje západotokijskou čtvrtí Suginami, konkrétněji okolím vlakové stanice logi. Spojovníkem ještě silnějším, jakkoli ne tak na první pohled patrným, se ale jeví být zejména tužba vyprávět všednodenní příběhy o obyčejných, „opravdových“ životech tamních obyvatel a návštěvníků, přání zachytit tyto netriviálně, komplexně, citlivě.

„Chtěl jsem se, jak jen možno, vyhnout některým ustáleným západním představám o Japonsku, robotům, love hotelům, otaku, gothic lolitám, nepřehánět to s horou Fudži, mrakodrapy a chrámovou turistikou. Mým cílem bylo dát hlavní prostor příběhům a atmosféře běžného, každodenního života,“ říká k tomu Jean-Gaspard Páleníček, česko-francouzský básník, publicista, překladatel, kulturní diplomat a nyní debutově i komiksový scenárista, který příběhy *logi* založil částečně na svých vlastních dojmech, zážitcích a zkušenostech – v poklidném titulním sousedství posledních patnáct let střídavě pobýval, než se v něm v roce 2017 se svou japonskou manželkou a dětmi usadil –, a částečně na historkách a vyprávěních, jež zaslechl od místních přátel. Komiksově *logi* díky tomu úspěšně odolává svodům naivního turistického okouzlení, nemístného zjednodušení či paternalizující kulturní apropriace. Vypravěč (jakkoli obtížné je o úloze vypravěče v komiksech obecně hovořit) jako by tu nejčastěji zaujímal pozici zaujatého a poučeného pozorovatele, který místní lidi i kontext, ve kterém se pohybují, zná a sám je jeho součástí, zároveň jej ale coby cizince „rezidenta“ nepřestává fascinovat a překvapovat (a ví, že mu nedokáže naplno a zcela porozumět).

Scenárista je všem zařazeným příběhům společný, a skrze svá koncepční autorská rozhodnutí a tvůrčí postoje představuje tolik potřebný svorník celé knihy, výtvarné zpracování jednotlivých komiksů dostali ale na podzim roku 2019 úkolem studenti všech ročníků ateliéru vedeného malířem a komiksovým výtvarníkem Václavem Šlajchem, který celý projekt koncipoval a s žádostí o spolupráci již o několik měsíců dříve Páleníčka oslovil. Základy jejich budoucí kooperace byly přitom rovněž vlastně položeny v Japonsku, kde se oba potkali, když tam Šlajch v roce 2018 pobýval v rámci programu

„foreign professional research“ na Musašino Art University. Sdílená zkušenost dlouhodobějšího pobytu v zemi, která vlastně pod povrchem jen málo připomíná tu naleštěnou techno-optimistickou vějíčku jménem „Cool Japan“, stála na počátku celého projektu a byla mu vepsána do samotných jeho základů.

Práce na *logi* se po dobu šesti měsíců na přelomu let 2019 a 2020 stala jedním z ústředních ateliérových projektů akademického roku, protože se rozhodně neomezovala jen na „pouhé“ zpracování Páleníčkem poskytnutých scénářů. Kromě dvojice jednodenních soustředění, při nichž se studenti detailněji seznamovali s japonskou kulturou a komiksovou tradicí, sestávala práce na *logi* i z desítek dílčích konzultací, při kterých jednotlivé komiksy postupně získávaly tvar a kýženou podobu. Na přetřes při nich přicházely obecnější otázky i nejistoty vznikající při snaze o zachycení studentům ne tolik známé a povědomé mentality: opakovaně bylo třeba řešit např. odlišnou míru vnějšíkové manifestace emocí, ve které jsou Evropané zvyklí na vyšší expresivitu, než je v Japonsku běžné, kde se emoce vyjadřují méně gesty či výrazy tváře, ale spíše v samotném jazyce – v čemž se realita často liší od jejího uměleckého ztvárnění například v japonských válečných a samurajských filmech, dalším poněkud nejednoznačným zdrojem západních ustálených představ o Japoncích. Velká pozornost se ale věnovala i zdánlivě nepodstatným detailům: pevné místní usazení do konkrétního suginamského sousedství pomohla zprostředkovat faktografická dokumentace a více než 1700 referenčních fotografií a videí, které Páleníček pro projekt pořídil. I díky tomu – a samozřejmě zejména díky ohromnému nasazení studentů, kteří se pro projekt rychle nadchli a byli mu ochotni věnovat mnohem více času a úsilí, než bývá u takových školních projektů leckdy zvykem, i dlouho po obhájení příslušných klauzur – představuje *logi* v českých komiksech o Japonsku knihu v mnohém výjimečnou a ojedinelou.

Neměl by ale vzniknout dojem, že čtenář, kterému jeho osobní zkušenosti neumožňují všechny tyto odkazy a roviny rozkrýt, bude jakkoli ochuzen: na to jsou ty příběhy při vsí své ukotvenosti v japonské realitě příliš obecné, v nejlepším slova smyslu příliš lidské. Kniha, která současně vychází v české, japonské, anglické a francouzské mutaci, přijde neodvratně do rukou různým čtenářům, a ti k ní budou neodvratně přistupovat s odlišnou sadou předpokladů a předporozumění. Pro scenáristovy sousedy a jiné „místní“ bude snad zajímavé sledovat, jak prostory, předměty a zvyky jejich každodennosti – park a řeka Mijošódži, plavecký bazén v Kami-Igusa, tomely zavěšené k usušení na provázku – ožívají v liniích a plochách (ale hlavně liniích, protože o ty jde většinou v komiksu především) mladých kreslířů a kreslířek z České republiky, Slovenska a Ruska. Těm západním a českým čtenářům, kteří snad po knize sáhnou pro svůj zájem o vše japonské, nabídne *logi* nezvykle civilní, neschematizující vhled do tamní společnosti a do kultury, jejíž obraz bývá na Západě tak často zkreslován a senzacechtivě trivializován (k výše uvedeným výčtům lze snadno doplňovat další klíčová slova: Pokémon, maid café, Godzilla, křižovatka na Šibuji, zemětřesení, automaty na kalhotky, soulož s chobotnicí). Nakonec je jedno, jestli čtenář dokáže rozpoznat, že buddhistickým chrámem z příběhu *Nindža* je ve skutečnosti Daigodži v kjótském Fušimi, jestli ví, kdo to jsou hikikomori: důležitá je hlavně schopnost vžít se do okamžiku, ochota tiše sledovat, nesoudit, prostě být s textem, číst a nechat se čtením změnit.

K příběhu o Ferdovi Píšťalovi a jeho letecké návštěvě Japonska lze závěrem připojit ještě jiný, vzdáleně související obraz, totiž anekdotu o Joem Hlouchovi, dost možná nejslavnějším propagátorovi klasických představ o Japonsku v Čechách. Svůj první „žaponský“ román *Sakura ve víchřici* vydal v roce 1905 a o rok později zemi, kterou si na dálku zamiloval tak, že o ní napsal celý román (a mnohé další měly následovat), doopravdy i navštívil. Dne 8. dubna 1906 si do svého cestovního deníku zaznamenal následující zápis a lze si jen představit, o jak silném, emočně rozehvělém momentu

se zde lakonicky píše: „Viděl jsem první místo, jež popisuji v Sakuře. Jak to bude dále? Co všechno ještě uvidím?“

Od některých příběhů pro *logi* vzniklo více verzí, protože studentů, kteří se chtěli do projektu zapojit, se přihlásilo více, než bylo příběhů v nabídce. Přítomná kniha tak přináší editovaný, komponovaný a promyšlený tvar, svazek, které má obstát sám za sebe – ne jenom jako „sampler“ mladých nadějí z plzeňského ateliéru, ne jako chaoticky poskládaný „třídní almanach“, ale jako svébytné komiksové dílo. Současně se jí ale celý projekt ani zdaleka nevyčerpává: někteří studenti na svých verzích i na několika nezahrnutých scénářích nadále pracují, jakkoli vědí, že do knihy se jejich komiksy již nedostanou, naplánováno je hned několikrát výstavní uvedení, v České republice i Japonsku. Do titulního *logi* se tak, pokud globální epidemická situace umožní, nakonec podívají nejen komiksy samotné, ale i jejich tvůrci – mladé komiksové kreslířky, mladí komiksoví kreslíři. Na vlastní oči tak snad dostanou příležitost poznat místa a lidi, jejichž svět už, zprostředkovaně, zachycovali. Jak to bude dále? Co všechno tam ještě uvidí? A ucítí-li v modrém azuru, sladce vonět sakuru?

Pavel Kořínek

Centrum pro studia komiksu ÚČL AV ČR a FF UP